

Pápay György

A ROTTENBILLER UTCÁTÓL A VILÁGHÁLÓIG: (FŐ)SZERKESZTŐI SZUBJEKTÍV

Hommage à Weéry Imre

„Beajánlottalak a Szépirodalmi Figyelőhöz szerkesztőnek” – közölte Thimár Attila a Pázmány bölcsészkar menzáján, miközben visszavitte a tálcát. Hittem is, nem is, de hamarosan csörgött a telefon, és pár nap múlva már ott ültem a Rottenbiller utcai „félhivatalos” szerkesztőségben. A gangos ház emeleti lakása főként könyvraktárként funkcionált, míg a hivatalos szerkesztőség a Balassi Intézet Somlói úti épületében működött, ahová (Rottenbiller utca ide vagy oda) a hőskorban még hehement felzarándokoltunk. A mai virtualizálódó szerkesztőségi munka fényében, különösen a Somlói út relatív távolságát tekintve ez utóbbi egészen különösen hangzik, számomra azonban, a megilletődött újonc számára valódi beavatást jelentett az irodalmi életbe ez a közösen teljesített penzum a rangosabb szerkesztőtársakkal: L. Simon Laci és Prágai Tamás már ismert (fiatal) költők voltak ezidőtájt, Zsávolya Zoli tanárom az egyetemen (bár én más szakra jártam, de mégis csak *tanárúr*, ahogy Csillag Pista is), Bengi Laci pedig korábbi összekötőm a lap felé.

A közös munka ugyanis pár hónappal előbb kezdődött, még 2002 kora tavaszán, amikor híre ment, hogy egy induló irodalmi folyóiratba kellene kritikákat írni. Én ugyan végzős egyetemistaként filozófiából készültem doktorálni, de „általános kulturális” témájú könyvekről is lehetett közölni, még ha csak 4000 leütést is (amely szigorú kritériumnak később én lettem a legkövetkezetesebb betartatója) – a lényeg, hogy egyáltalán lehetett. S mivel egy irodalmi-kulturális pályafutásra aspiráló fiatalnak akkoriban (mint talán manapság is) szinte kötelező volt kritikát írnia, én persze írtam, Bengi Laci irányításával. Az akkori évek pedantériáját fokozva Laci rendszeres szerkesztői fogadóórákat tartott a Centrál Kávéházban, ami nemcsak a baráti-szakmai útmutatás miatt volt hasznos, hanem azért is, mert jó alkalmat kínált a lap számos későbbi törzsszerzőjével való megismerkedésre (ezúton is köszönet a szivarért, Gábor!). Visszatekintve elmondható, hogy a korai lapszámokban publikáló szerzők, akik közül többen a Szépirodalmi Figyelőben közöl-

ték első írásait, jórészt ma is jelen vannak az irodalmi életben, akár kritikusként, akár szépiróként.

Az elmúlt évtizedben ez a „zsilipszerep” volt az egyik legfontosabb, amit a lap betöltött, hiszen néhány Szépirodalmi Figyelő-beli publikáció sokak számára jelentett megfelelő referenciát a kritikusai vagy kulturális újságírói pályán. Ez azonban járulékos haszonnak tekinthető, mivel az alapítók elsődleges célkitűzése nem a tehetséggondozás volt, hanem az igényes kultúrákövetés. Friss szerkesztőségi tagként gyakran hallottam a „művelt fogorvosról”, akinek várójában ideális esetben az egyéb magazinok mellett a Szépirodalmi Figyelőnek is ott kellene lennie; 2002-ben még nem tűnt elképzelhetetlennek, hogy egy olyan folyóirat, amely az irodalmi lapok termésének legjavából tallóz, valamint a hazai könyvpiac kínálatát mutatja be, szélesebb közönség figyelmére tarthat számot. Ráadásul a szemlézésnek ekkor kifejezetten nagy tétje volt: nemcsak azért, mert gyakorlatilag még hiányzott az internet mint közvetítő médium, hanem azért is, mert a lövészárkoktól szabdalt irodalmi életben egy tallózó folyóiratban olyan szerzők jelenhettek meg egymás társaságában, akikről máskülönben elképzelhetetlen lett volna, hogy egyazon lapban szerepeljenek.

Az évek során az eredeti célkitűzés maradt, de sok minden változott. Például a kiadó-fenntartó (jogi) személye: míg a SZIF a Fiatal Írók Szövetsége és a Balassi Intézet közös lapjaként indult, addig kiadását később a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány, majd a Ráció Kiadó vette át. (Jellemző módon a Balassi Intézet akkori főigazgatójának, Ujváry Gábornak a politikailag motivált elbocsátásakor felrötták, hogy szerkesztőségi helyiséget biztosított a folyóiratnak – egyetlen üres szobát a Somlói úti monstre épületben.) De változott a rovatstruktúra, s ezzel együtt a szerkesztőség összetétele is. A Balassi Intézet révén Szöllősi Adriennel, majd Füleki Beával dolgoztunk együtt; az Íróportré rovat tal az addig csak „pártoló tag” Thimár Attila érkezett, a Látószöggel Ekler Andi, míg a bibliográfiával Buda Attila (majd F. Birkus Ica és Körös Kata). Számomra az igazi fordulatot Bengi kolléga döntése jelentette, aki 2003-ban ösztöndíjjal Bloomingtonba távozott, s én „megnyertem” az akkoriban harminc rövid recenziót közlő Figyelő rovatot. Mivel ennél a rovatnál egy idő után nem fizettünk honoráriumot (csak a könyvelés több volt, mint a szerzők díja), meg kellett tanulnom, hogyan festessem ki Tom Sawyerként a kerítést másokkal, méghozzá úgy, hogy ők örüljenek neki. Ha a Somlói útra járni szerkesztői beavatás volt, akkor ez még inkább...

Mindent összevetve a gyarapodás évei voltak ezek. Nőtt az oldal- és a példányszám, új rovatok születtek, egyre többen és egyre szívebben írtak nekünk. A SZIF (el)ismertségének növekedését legjobban a reklamációk jelezték: hogy miért nem írtunk még erről vagy arról a könyvről, miért nem szemléztük ezt vagy azt a szerzőt/lapot. Már kéretlenül is érkeztek írások, s a legszórakoztatóbbak mind a mai napig azok a levelek, amelyek szerzője azzal indít, hogy rendszeres olvasója (deklaráltan másodközlő!) lapunknak, majd kéri, hogy hozzuk le a mellékelt novelláját/verseit. (Persze voltak olyanok is, akik azt hitték, hogy az *egész* lap csupa másodközlésből áll. Sohasem tudtam, mit gondolnak, hol találunk annyi recenziót, amelyek ráadásul egyforma hosszúak?!) Ráadásul úgy tűnt, teljesítményünket a kultúrfinanszírozás is elismeri: 2002 és 2006 között a Szépirodalmi Figyelő induló költségvetése mintegy a háromszorosára nőtt. Némi túlzással sikertörténetről beszélhetünk, ezért különösen nehéz volt megélni (bár kétségkívül a sors dramaturgiai érzékét mutatja) az NKA szépirodalmi kollégiumának 2006. évi végi döntése révén előállt fordulatot.

2006 során abban állapodtunk meg, hogy a számos projekt útját párhuzamosan egyengető L. Simon Laci lemond a főszerkesztői posztról, és a helyét Thimár Attila veszi át. Attila komolyan készült a főszerkesztőségre, és a lap további dinamizálását tervezte, amikor megkaptuk a hírt, hogy 2007-re egyetlen forintot sem nyertünk a szépirodalmi kollégiumtól (ami meglehetősen váratlan fejlemény volt a pályázati forrásaink előző évi jelentős emelkedését követően). Mivel a sors fintora folytán egyéb partnereink támogatásai is éppen ebben az évben apadtak el, a szerkesztőség válaszút elé került: vagy bezárjuk a boltot, vagy csökkentett oldalszámmal, társadalmi munkában továbbra is megjelünk, hogy egy évvel később lehetőségünk maradjon visszakerülni a nagy NKA-s kalapba. Természetesen az utóbbi mellett döntöttünk; így jelent meg a 2007-es fekete évfolyam, amelyből (részben kényszerűségből, részben elvi alapon) éppen a „legköltséghatékonyabb” Szemle rovatot hagytuk el, hogy ne legyen alapja azoknak a hangoknak, amelyek szerint a Szépirodalmi Figyelő nem érdemes a támogatásra, mert nem más, mint egy pusztán másodközlő lap.

A döntés végsősoron helyesnek bizonyult, hiszen 2008 óta ismét NKA-s támogatással jelenhetünk meg. A 2007-es évfolyam ráadásul minden keserűség ellenére kellemes tanulságokkal is szolgált. Amikor híre ment, hogy a SZIF nem részesül támogatásban, kiderült, milyen sok szerzőnknek és olvasónknak szívügye a lap. Volt aki munkájával,

volt aki egyéb módon (előfizetéssel, hirdetésszervezéssel) járult hozzá a további működéshez. Paradox módon szerkesztőként talán épp erre az időszakra a legjobb visszaemlékezni, amikor a SZIF egy időre sokak számára „ügy” lett, amikor szerzőgárdánk igazi közösségként áldozta idejét és erejét egy eléggé kétes kimenetelű vállalkozásra. Az idegörlő egy évnek persze megvoltak a maga következményei is, többek között az, hogy Thimár Attila a 2008-as pályázati siker ellenére sem vállalta tovább a főszerkesztőséget, ami így kizárásos alapon rám mint hivatalban lévő főszerkesztő-helyettesre hagyományozódott.

A 2008 és 2011 közötti négy év leginkább a stabilizáció időszakaként jellemezhető. A kelleténél kevesebb forrással, de újult lelkesedéssel igyekeztünk visszatérni az irodalmi élet margójáról, ahová a 2007-es év küldött bennünket. Két szerkesztőnk, Buda Attila és Zsávolya Zoli is vitt egy-egy éven keresztül egy „egyszemélyes” rovatot (Művelődés, Egyérintő), melyek új szint hoztak a palettára, az esszé felé kacsingató Apropó rovatban pedig huszonnégy írás született, melyek önálló kötetbe szerkesztve is megállják a helyüket. Zsolnai Gyuri kollégánknak a laphoz igazolásával a kortárs irodalmi közéletre irányuló reflexió is egyre hangsúlyosabbá vált (korábban Bejáró, ma Közügy rovat), ami a jövőben a Szépirodalmi Figyelő egyik meghatározó karakterjegye lehet. 2010-ben a lap bekerült azon folyóiratok körébe, amelyekkel hároméves szerződést kötött az NKA; ezt egyesek a Szépirodalmi Figyelő „kistafírozásának” vélték, miközben az általunk elnyert éves összeg mindössze kétharmada a fekete évfolyamot megelőző 2006-os támogatásunknak (reálértéken persze ennél is kevesebb). Összességében így is elmondható, hogy a visszatérés sikerült, de tíz lezárt évfolyamot követően a számvetés pillanata is elérkezett a lap életében.

Ennek oka egyfelől személyes, másfelől szakmai. Ami az utóbbi dimenziót illeti, arról részletesebben is szóltunk megújult 2012-es évfolyamunk első számának szerkesztői bevezetőjében. Az olvasói szokások változásával és az online fórumok megerősödésével a Szépirodalmi Figyelő által eredetileg vállalt célkitűzés, az igényes kultúráközlítés a korábbi formájában egyre inkább fenntarthatatlanná vált. Döntenünk kellett, hogy kitarunk a közvetítő jelleg mellett, egyúttal alkalmazkodva az új vizuális-technológiai igényekhez, vagy a print lapok maradék olvasótáborát célozzuk meg a szakmaiság erősítésével, elmélyültebb, elemző jellegű írások közlésével. Mivel a SZIF deklarált céljai ellenére mindig is inkább a szakma folyóirata volt, mintsem a művelt fogorvo-

soké, a második út tűnt járhatónak. Ismert, hogy több más folyóirat is alapos ráncfelvarráson esett át mostanában, és az aktuális trend a minél hangsúlyosabb képiség felé mutat. A vizuálisan letisztultabb irányvonat követő Szépirodalmi Figyelő más következtetést vont le ugyanabból a szituációból; bizonyára többféle legitim válasz is létezik az irodalmi nyilvánosság szerkezetváltozása által támasztott kihívásra, és az idő eldönti majd, hogy az általunk adott annak bizonyul-e.

A változások mögött álló személyes megfontolások nem függetlenek mindattól, amiről az eddigiekben szó esett. 2002-ben számomra valódi közösségi élmény volt egy irodalmi szerkesztőség tagjává válni, amiben fontos szerepet játszott a közvetlen jelenlét. Ma már több olyan (egyébként kedves ismerősként számontartott) szerzőnk is van, akikkel még soha nem találkoztam személyesen. Korábban utaltam a szerkesztőségi munka virtuálissá válására: míg annak idején rendszeresen tartottunk szerkesztőségi üléseket, addig mára a (kör)emailek váltak dominánssá, ami korántsem szerencsés fejlemény. Ezt nem valamiféle technofóbia mondatja velem; véletlenül sem sírom vissza azt a ma már elképzelhetetlenül távolinak tűnő időszakot, amikor rovatvezetőként még floppyn (!) is kaptam recenziókat (életkoromból adódóan írógéppel írt kéziratokra már én sem hivatkozhatok). A nyilvánosság elől ez a vetület persze rejtve marad, de a SZIF megújulása a szerkesztőségi munka bizonyos fokú „devirtualizálásával” is együtt kell járjon. Máskülönb talán nem is érdemes csinálni. Nem véletlen, hogy új szerkesztőtársunk, Vincze Feri nemcsak a szakmában számít régi motorosnak, de egyúttal régi barátunk is, akivel már van néhány közös történetünk.

Mert a történetek, a közös élmények igenis fontosak. És nem csupán személyes szinten, hanem az irodalmat mint professzionális tevékenységet tekintve is. Meggyőződésem, hogy kvázi szubkulturális helyzetbe kényszerült irodalmi életünk egyre inkább eseményközpontúvá válik, ahol (újra) kitüntetett szerep jut a személyes jelenlétnek. Az irodalmi produktum és az olvasó találkozási természete privát esemény, azonban amíg a produktum létrejön és eljut az olvasóig, addig jelentős szerepe van a *személyes* nyilvánosságnak, a (jó értelemben vett) közösségi hálózatépítésnek. Ahogy a SZIF csupán közösségi tartalékaira támaszkodva vészelhette át a 2007-es szűk esztendőt, úgy a jövőben is csak akkor lehet sikeres, ha képesnek bizonyul az eleven közösségépítésre. Az új rovatok is úgy alakultak ki, hogy azokra hosszú távon akár a kötelező gyakorlatnak számító lapszámbemutatókon túlmutató események (workshopok, műhelybeszélgetések) is épülhessenek.

Zárásként hadd utaljak ismét a történetekre. Mert amikor tíz év mérlegét kellene megvonni, adatok helyett óhatatlanul inkább történetek jutnak eszembe. Az adatokkal küszködtünk már az ötvenedik számunk (2011/3.) bevezetőjében is, hiszen mi ötven lapszám vagy tíz évfolyam adekvát mérőszáma? A közreműködő szerzőké, a szemlézett folyóiratoké, a recenzált könyveké? Ennél sokkal fontosabbak a közösen megélt történetek: hogy milyenek voltak az L. Simon-borok vagy a vegetáriánus vacsora Thimáréknál; hogy miért késik el Zsávolya Zoli minden szerkesztőségi ülésről; hogy mi a baj Csillag tanár úr szerint az egész magyar irodalmi élettel és mikor jelenik meg végre a legendás verseskötete; hogy ki és miért nem járult hozzá ahhoz, hogy utánközljük a SZIF-ben (ilyesmi mindössze talán háromszor fordult elő a lap történetében). A legjobb történeteket persze nem lehet megosztani az olvasóval, mert akkor kiderülne, hogy a szerkesztő is ember – olykor több is. És a végén még azzal is el kellene számolni, hogy kicsoda valójában Weéry Imre.¹

1 Weéry Imre irodalomtörténész és kritikus, aki 2002 és 2004 között rendszeresen publikált a Szépirodalmi Figyelőben. Egyes feltételezések szerint valójában nem létező személy, hanem fiktív karakter, akinek neve alatt a SZIF több szerkesztője is közölt írásokat a lapban. Mindez természetesen pusztán spekuláció; Weéry Imre a legjobb tudomásunk szerint él és virul, és jelenleg egy nagyobb lélegzetű, a pszeudonimitás problémakörével foglalkozó monográfián dolgozik.